

Control și represiune. Construcția noii „elite” universitare în anii '50

Ionuț NISTOR

Cuvinte cheie: educație, control, politică, manipulare

Controlul politic, ideologic și științific al cadrelor didactice, instituționalizat prin Decretul 175, din 3 august 1948 (noua „Lege a învățământului”), s-a exercitat prin crearea organizațiilor de bază la nivelul instituțiilor de învățământ superior, cu misiunea de a-i înregimenta pe profesori, prin crearea Universităților serale de partid și a catedrelor și cursurilor ideologice¹, care trebuiau să adapteze perspectiva științifică noilor comandamente, să formeze cadre care să aplice în domenii diverse politica Partidului. În aceeași perioadă, nou înființata Direcție de Propagandă și Agitație a organizat activitatea secțiilor județene, în structura cărora, în centrele universitare, exista un responsabil pentru învățământ și unul pentru știință. Între preocupările acestor secții se numărau: monitorizarea predării cursurilor, a manierei în care linia partidului era aplicată, dar și rezultatele obținute². Pentru adecvarea rapidă la permanentele schimbări politico-ideologice exersate la centru, învățământul superior nu a beneficiat de o lege specială, activitatea în domeniu fiind îndrumată printr-o serie de decrete, hotărâri și dispoziții. Cele mai multe vizau în mod direct crearea „noului intelectual”, înregimentat politic și obedient, acțiune desfășurată pe terenul „purificat” în prealabil de valurile de epurări³. Campania eliminărilor din

¹ Ca urmare a dispozițiilor legale, în cadrul Universității din Iași, primele catedre de Marxism-Leninism, Economie Politică și Materialism Dialectic au apărut în octombrie 1949, în cadrul Facultății de Filosofie – vezi Mariana Momanu, *Educație și ideologie. O analiză pedagogică a sistemului totalitar comunist*, Iași, 2005, p. 185. Noua tendință, de impunere a unor „cursuri de reeducare”, s-a manifestat încă dinaintea publicării Decretului 175. Din aprilie 1948, Ministerul Învățământului Public a organizat astfel de cursuri pentru profesori de toate categoriile și în majoritatea facultăților, cuprinzând circa 30.000 de studenți (50.000 în total). „O parte din lecțiile ținute au fost editate ca broșuri separate de către Ed. PMR, într-un tiraj total de 480.000 exemplare, plus 60.000 în limba maghiară.” – vezi ANIC, fond CC al PCR – Secția Propagandă și Agitație, dosar 66/1949, f. 10, apud Cristian Vasile, *Literatura și artele în România Comunistă 1948-1953*, București, 2007, p. 270.

² ANIC, fond CC al PCR – Secția Propagandă și Agitație, dosar 49/1948, f. 101, apud Cristian Vasile, *op. cit.*, p. 264.

³ Maria Someșan, *Universitate și politică în deceniile 4-6 ale secolului XX. Episoade și documente*, București, 2004, p. 269.

anii '50 a avut un caracter politic declarat, ea stând sub semnul „îmbunătățirii compoziției social-politice” a cadrelor didactice și a fost realizată prin sacrificarea expertizei profesionale. Decretul-lege 15/1950 preciza clar că menirea noului personal didactic era să fie „devotat cauzei lui Marx, Engels, Lenin și Stalin și nu era strict necesar ca pe lângă calitățile sale politice, acest personal să aibă și atestatul unei activități de specialitate sau al unor titluri științifice”⁴. În același registru, hotărârea Consiliului de Miniștri 26/1953 prevedea între sarcinile Comisiei Superioare de Diplomă, din cadrul Comitetului pentru Învățământ Superior, „să poată acorda titlul de doctor în științe sau grade superioare și persoanelor fără studii superioare”, iar Decretul-lege 529/1953 stipula acordarea gradelor didactice de conferențiar și profesor și persoanelor fără titlul științific⁵. Aceste măsuri au fost aplicate mai ales profesorilor de la disciplinele ideologice, promovați de partid pe criterii politice, nu valorice, ceea ce a produs mutații în procesul de ascensiune socio-profesională, dar și la nivelul reprezentărilor. A urmat un proces de „academizare”, de „înnobilare academică a învățământului de partid”⁶ și de înlocuirea vechii „elite”.

Rolul esențial pe care îl aveau organizațiile de bază ale partidului în controlul cadrelor didactice, dar și construirea imaginii de „forță motrice” a PMR au fost teme principale ale discursurilor lui Victor Neculce⁷, șeful Secției de Știință și Cultură din Iași, pe aproape tot parcursul „obsedantului deceniu”. Pentru a-și „apropia mai mult intelectualii din învățământul superior”⁸, obiectiv care trăda neîmplinirile structurilor politice și adeziunea relativ scăzută a intelectualilor⁹, în general și a universitarilor, în special,

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 273.

⁶ Utilizarea termenilor și explicații ample oferă Mihai Dinu Gheorghiu în lucrarea *Intelectualii în câmpul puterii. Morfologii și traiectorii sociale*, Iași, 2007, p. 29.

⁷ Începând cu anul universitar 1954-1955, Victor Neculce a fost șeful Catedrei Bazele Marxism-Leninismului, din cadrul Facultății de Istorie-Filologie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, predând disciplina „Marxism-Leninismul”. Din 1957-1958, devine șeful Catedrei de Socialism Științific.

⁸ Arhivele Naționale Iași, fond PMR Comitetul Regional Iași, Secția Știință și Cultură (în continuare PMRSCC), dosar 7/1955, f. 18 (Informare privind pregătirea și desfășurarea examenelor și rezultatele obținute în învățământul de toate gradele la sfârșitul anului școlar 1954/1955 în regiunea Iași).

⁹ În 1951, compoziția socială a membrilor de partid, la nivel național, era următoarea: muncitori – 42,46%, țărani – 33,54%, funcționari – 13,10%, femei casnice – 4,75%, intelectuali – 3,75%, mici meseriași – 1,94%, negustori – 0,17%, militari – 0,29%, iar după ocupația părinților: muncitori – 24,43%, țărani săraci – 51,41%, țărani mijlocași – 12,67%, chiaburi – 0,95%, funcționari – 5,28%, intelectuali – 1,06%, meseriași – 2,47%, negustori – 1,73% - vezi *Istoria comunismului în România. Documente. Perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej (1945-1965)*, ed. Mihnea Berindei, Dorin Dobrinu, Armand Goșu, vol. I, București, 2009, p. 297 (Situția statistică a membrilor de partid din punct de vedere social, etnic, pe sexe, al ocupației părinților, 5 ian. 1951). În 1956, într-un raport similar se constata

Secția de profil din cadrul Comitetului regional Iași a PMR pleda, în primul rând, pentru sporirea controlului. Organizațiile de bază aveau misiunea de „a-și afirma tot mai mult rolul de conducător politic al vieții din instituție”¹⁰ și de a verifica măsurile adoptate pentru ridicarea calității actului didactic, pentru creșterea cadrelor, stimularea muncii de cercetare științifică și educarea comunistă a studenților. Scopul general asumat de organizația regională de partid, inspirat din directivele centrale, a fost excelent sintetizat de un referat întocmit în 1956. În cuprinsul lui se menționa: „Educația marxistă a intelectualilor este o sarcină permanentă a organizațiilor de partid. Acestea trebuie să desfășoare munca ideologică de înalt nivel pentru a scoate din conștiința oamenilor tot ce a lăsat rău trecutul, pentru a evita orice infiltrare a ideologiei dușmane și pentru a dezvolta în schimb ideile patriotismului socialist și ale internaționalismului proletar. Este necesară lupta perseverentă împotriva dogmatismului, schematismului, bucherismului”¹¹.

Obiective la fel de importante în plan științific și social aveau formele de învățământ nou constituite după „reforma” din 1948: învățământul de partid, cercurile și cursurile ideologice obligatorii, precum: Bazele Marxism-Leninismului, Economia Politică și Materialismul Dialectic și Istoric, toate atent supravegheate de Secția de Știință și Cultură. Aceasta avea responsabilitatea transmiterii „corecte” a directivelor centrale, utilizării resursei umane calificate și formării noilor generații de intelectuali.

Pentru o bună pregătire politico-ideologică a cadrelor didactice, Comitetul Regional a urmărit încadrarea lor în învățământul de partid, constatând rezultatele deosebite obținute de profesorii care au urmat

o situație nu cu mult diferită, cel puțin în privința ponderii intelectualilor. Conform documentului, la nivel central erau raportați: 42,46% muncitori, 24,73% țărani muncitori, 0,15 studenți proveniți din elevi, 0,11% ingineri proveniți din rândul muncitorilor, 1,03% tehnicieni proveniți din rândul altor categorii, 3,31% intelectuali proveniți din rândul altor categorii, 1,09% funcționari proveniți din rândul muncitorilor, 21,63% funcționari proveniți din rândul altor categorii, 0,92% membrii cooperativelor meșteșugărești, 0,77% mici meseriași și 2,76% femei casnice - vezi *Ibidem*, p. 569 (Situația statistică a membrilor de partid între 1945-1956 pe categorii sociale și profesii, pe sexe, iar pentru anul 1956 și pe naționalități, 1956). Rămâne deschisă problema criteriilor de alcătuire a acestor „grupuri de anchetă”, a înțelesului pe care structurile comuniste îl ofereau termenului „intelectual” și a măsurii în care „inginerii”, „funcționarii” și „intelectualii” erau categorii interșanjabile.

¹⁰ PMRSC, dosar 7/1955, f. 14 (Informare privind pregătirea și desfășurarea examenelor și rezultatele obținute în învățământul de toate gradele la sfârșitul anului școlar 1954/1955 în regiunea Iași).

¹¹ PMRSC, dosar 145/1956, f. 99 (Referat despre învățământul de partid în rândul intelectualilor, 29 noiembrie 1956).

Universitatea serală¹². În plină dominație sovietică, Comitetul nu se putea lipsi de expertiza în domeniu a consilierului URSS la Iași, Politikin și de modelul de organizare a catedrelor de științe sociale de la Moscova, astfel că în 1955 s-au creat catedre similare în fiecare instituție de învățământ superior, lichidându-se cumulul¹³. Totodată, liderii locali PMR constatau cu satisfacție că la nivelul centrului universitar Iași, catedrele de Marxism-Leninism au reușit în anul școlar 1954-1955 să îndeplinească hotărârile CC din august 1953¹⁴, completând efectivele cu cadre calificate, organizând activități în fiecare instituție și îmbunătățind conținutul lecțiilor prin pregătirea individuală. În plus, la sesiunea din iunie 1955 a examenului de aspirantură au fost admise 12 cadre didactice de la Catedrele de Marxism-Leninism din centrul Iași, majoritatea fiind de la Universitate¹⁵.

Atenția pe care Comitetul Regional o acorda învățământului politic și responsabilitatea de coordonator și supervisor pe care și-o asuma în această direcție reies din întâlnirile organizate de Secția de Știință și Cultură, la care participau cadrele didactice de la Catedrele de Marxism-Leninism din Iași. La consfătuirea inițiată în ianuarie 1955 au dat curs invitației conducerile institutelor și facultăților, profesorii de Marxism-Leninism, secretarii organizațiilor de partid și UTM și președinții comitetelor sindicale¹⁶. Discuțiile au avut la bază două documente pregătite de Catedra de Economie Politică și de cea de Marxism-Leninism de la Universitate, ale căror subiecte tratau maniera de întocmire și predare a lecțiilor la științele sociale și metodele de conducere a seminariilor în cadrul învățământului de partid. Intervențiile participanților sunt însă mult mai utile analizei, întrucât exprimă perspectivele unor persoane din interiorul sistemului de învățământ, care oferă informații concrete, punctează „erorile” și așteaptă soluții de la partid. „Tovarășul Leocov”¹⁷ ținea să menționeze că primele lecții din

¹² PMRSCC, dosar 7/1955, f. 18 (Informare privind pregătirea și desfășurarea examenelor și rezultatele obținute în învățământul de toate gradele la sfârșitul anului școlar 1954/1955 în regiunea Iași).

¹³ Rolul major al științelor sociale în crearea „noului intelectual”, în controlul ideologic și social a fost subliniat de Ministerul Învățământului Public din aprilie 1951, când transmitea Universității din Iași, într-o notă, că aceste catedre „au un rol deosebit de important în ridicarea nivelului științific și pedagogic al cursurilor și seminariilor, în combaterea tuturor manifestărilor ideologiei burgheze în predarea științei” – vezi pentru detalii Mariana Momanu, *op. cit.*, p. 192-193.

¹⁴ Hotărârile priveau activitatea catedrelor de științe sociale din învățământul superior.

¹⁵ PMRSCC, dosar 7/1955, f. 22 (Aprecieri asupra rezultatelor obținute de către studenții la Marxism-Leninism, Limba Rusă, Estetică Marxistă și asupra Muncii Organizate de Partid și UTM în acest domeniu).

¹⁶ PMRSCC, dosar 7/1955, f. 47 (Stenograma consfătuirii catedrelor de științe sociale pe centrul universitar Iași din 19-20 ianuarie 1955).

¹⁷ Documentul nu precizează numele complet al celui care a intervenit în discuție.

tematica de marxism, la cursul pentru anul întâi, abordează frecvent problema trecerii capitalismului la ultima sa fază de dezvoltare, ceea ce produce repetiții plictisitoare pentru studenți, iar cursul de „Materialism Dialectic” începe a fi predat în perioada de colocvii, ceea ce contribuie la lipsa de interes a studenților¹⁸. Eugen Netcă susținea, la rândul lui, că nu exista o suficientă interconexiune între problemele studiate la cursurile de „Marxism-Leninism” și problemele de politică a partidului, abordare care determină „dezorientarea” studenților în înțelegerea acțiunilor PMR. Confuzii și erori în transmiterea informațiilor se produceau și din cauză că mulți asistenți „nu erau convinși de ceea ce vorbeau la lecții” și astfel nu puteau convinge nici pe studenți¹⁹, iar aceștia nu erau abonați sau nu citeau presa de partid. O altă problemă constatată de Eugen Netcă era indiferența cu care unele conduceri de institute, în speță conducerea Institutului de Medicină, trata Catedra de Științe Sociale. El relatează colegilor și reprezentanților Comitetului Regional că nu erau alocate săli pentru cursuri, iar dacă se întâmpla ca un student să nu treacă examenul, replica decanului²⁰ era: „Păi cum, tocmai la Economie Politică și la Marxism să-i lăsăm?”²¹ Putem interpreta afirmația decanului în dublă cheie: a unei rezistențe asumate față de regim și de procesul de ideologizare a învățământului superior, poziție delicată în contextul anilor '50 la acest nivel, fără urmări tragice pentru emitent; a reacției de orgoliu din partea unui profesor care încerca să stabilească o ierarhie a disciplinelor de studiu, valorizând domeniile fundamentale în dauna noilor cursuri, care aglomerau programul studenților și complicau din punct de vedere administrativ schema. Afirmația decanului trebuia, în orice caz, expusă public și încriminată, ea dovedind persistența, în mediul universitar, a unor elemente neintegrate sistemului, justificând funcția coercitivă a partidului și misiunea atât de necesară a învățământului ideologic.

La rândul lui, Victor Neculce, șeful Secției de Științe și Cultură constata, în cuprinsul unui document ce evalua rezultatele obținute de

¹⁸ PMRSC, dosar 7/1955, f. 47 (Stenograma consfătuirii catedrelor de științe sociale pe centrul universitar Iași din 19-20 ianuarie 1955).

¹⁹ Eugen Netcă susținea că unii asistenți nu înțelegeau că pentru a avea rezultate trebuiau să predea convingător: „Mulți înțeleg acest lucru, dar mulți încă nu îl înțeleg și lasă pe student să se bărbiească ore întregi” – vezi PMRSC, dosar 7/1955, f. 56.

²⁰ Indicația lui Eugen Netcă nu este foarte clară. În ianuarie 1955, la Institutul de Medicină și Farmacie, așa cum fusese denumit din 1948, funcționau trei Facultăți, cu structuri administrative aparte. Facultatea de Igienă era condusă de profesor dr. Grigore Stavri, Facultatea de Medicină generală, de profesor dr. Constantin Strat, iar Facultatea de Pediatrie, de profesor dr. Nicolae Constantinescu. Pentru detalii vezi Gr. Stavri, P. Marciuc, *Institutul de Medicină și Farmacie Iași. Anuar centenar (1879-1979)*, Iași, 1979.

²¹ PMRSC, dosar 7/1955, f. 47 (Stenograma consfătuirii catedrelor de științe sociale pe centrul universitar Iași din 19-20 ianuarie 1955).

învățământul ideologic, că aceste Catedre de Științe Sociale au legături slabe cu celelalte colective, conexiunile realizându-se doar la nivelul analizelor de cursuri și al programelor de îndrumare individuală a celor care studiau „Marxism-Leninismul” și „Economia Politică”²². Atomizarea sporea frustrarea predicatorilor noii religii. „Marxism-Leninismul” sau „Dialectica” nu aveau încă statutul râvnit în cadrul programelor universitare, deși ofensiva ideologică fusese una susținută începând din 1948. Profesorii de la științe sociale se simțeau încă *outsideri*, doreau mai mult, chiar totul pe scara valorii și a importanței și alimentau conducerii de partid sentimentul că lupta cu sistemul trebuia să continue, trebuia să se intensifice. Ei au fost în bună măsură responsabili de derapajele produse în anii '50, în mediul universitar ieșean. Tot Eugen Netcă accentua că lipsa de rezultate în munca ideologică era în responsabilitatea cadrelor didactice care „vorbeau neconvincător” studenților și care erau antrenate mai curând în munci obștești decât în pregătirea orelor²³.

Tonalități similare au adoptat și alți vorbitori, care constatau slaba implicare și uneori neprofesionalismul cadrelor de la Științe sociale. I. Goldemberg susținea, de exemplu, că lecția trebuia să fie vie, să evidențieze patriotismul în muncă și „să stârnească studenților dragostea de muncă”²⁴, iar Leo Bartfeld constata că au fost promovate multe cadre tinere în munca de lectori, cu prea mult curaj, însă fără să aibă pregătirea corespunzătoare²⁵, fapt care a produs un fenomen îngrijorător: indiferența studenților. Acest gen de atitudine era pusă de profesorul Constantin Zotta²⁶ pe seama modului de expunere a lecției de către cadrele didactice, pe caracterul tonalității, a abundenței de probleme dezbătute și pe natura generală al argumentelor.²⁷ Soluția propusă de Cristofor Simionescu²⁸ pentru combaterea acestor „derapaje” era controlul mai strict și aplicarea modelului sovietic. El mărturisea că în timpul vizitei în URSS din 1952 a văzut în cabinetul Rectorului de la Institutul de Petrol din Moscova un aparat radio conectat la toate sălile de curs: „Tovarășul învârtea un buton și putea înregistra lecția. Noi nu avem aparate care să ne dea posibilitatea să știm, de exemplu, că la

²² PMRSSC, dosar 7/1955, f. 24 (Aprecieri asupra rezultatelor obținute de către studenții la Marxism-Leninism, Limba Rusă, Estetică Marxistă și asupra Muncii Organizate de Partid și UTM în acest domeniu).

²³ PMRSSC, dosar 7/1955, f. 56 (Stenograma consfătuirii catedrelor de științe sociale pe centrul universitar Iași din 19-20 ianuarie 1955).

²⁴ PMRSSC, dosar 7/1955, f. 63.

²⁵ PMRSSC, dosar 7/1955, f. 59.

²⁶ Constantin Zotta a fost, începând cu 1952-1953, lector în cadrul Facultății de Istorie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, predând „Marxism-Leninismul”.

²⁷ PMRSSC, dosar 7/1955, f. 64 (Stenograma consfătuirii catedrelor de științe sociale pe centrul universitar Iași din 19-20 ianuarie 1955).

²⁸ Cristofor Simionescu a fost inginer chimist, din 1955 MC al Academiei Române.

Facultatea de Construcții cineva și-a încurcat foile, a roșit și studenții au văzut că se pierde... Una din metode este controlul, iar la noi la Institutul Politehnic nu prea am controlat cum se cuvine catedrele de științe sociale”²⁹.

Ideea tranșant exprimată de Cristofor Simionescu, de a monitoriza atent activitatea învățământului ideologic era asumată și la nivelul conducerii locale a PMR. În fapt, atenta selectare a cadrelor, transmiterea corectă a mesajelor ideologice și asigurarea unor funcții multiple catedrelor de științe sociale erau vectorii implicării Secției de Știință și Cultură a partidului în viața universitară. Plecând de la axioma că învățământul superior avea sarcina „de a pregăti cadre nu numai cu înaltă calificare de specialitate, ci cetățeni înarmați serios cu o concepție materialist-dialectică despre lume și societate, educați în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar”, Comitetul Regional s-a implicat în formarea studenților și cadrelor didactice, în atragerea lor spre organizațiile de partid. Înregimentarea intelectualilor reprezenta o prioritate nu doar pentru a combate imaginea de formațiune politică a muncitorilor și țăranilor, ci și pentru a controla un segment social important, divers în structura lui psihologică și teoretic mai greu de disciplinat. Necesitatea acestui proces era cu atât mai imperioasă, cu cât după valurile succesive de epurări și restricțiile științifice existau încă „devieri burgheze”, care trebuiau neutralizate. Este cazul Facultății de Istorie-Filologie, încriminată public în cadrul unei ședințe a Comitetului Regional, în 1956, deoarece profesorii și studenții au „aprobat afirmații calomnioase” la adresa literaturii de după 23 august 1944, dar și cazul Institutului de Medicină, unde unele cadre didactice au subapreciat bibliografia sovietică, continuând să recepteze „fără discernământ” producțiile istoriografice occidentale³⁰.

Existența „dușmanilor infiltrați”, teorie care avea rolul de a mobiliza partidul, de a menține vigilența și controlul asupra societății, de a justifica măsurile represive și de a programa continuu acțiunile și destinul oamenilor, rezultă și dintr-o notă informativă privind desfășurarea examenelor, din iunie 1953. Documentul constata că „nu fuseseră lichidate complet unele manifestări de cosmopolitism și obiectivism burghez, fapt oglindit în unele prelegeri, precum și în formularea problemelor pentru examene [...] Pentru o mai bună ridicare a nivelului științific a învățământului superior, propunem Secției de Învățământ și Cultură să ne ajute mai mult, atât prin îndrumarea colectivului nostru, prin controlul pe teren, dar mai ales prin a ne trimite un

²⁹ PMRSC, dosar 7/1955, f. 56 (Stenograma consfătuirii catedrelor de științe sociale pe centrul universitar Iași din 19-20 ianuarie 1955).

³⁰ PMRSC, dosar 145/1956, f. 129 (Munca de partid în rândul intelectualilor, 1956).

tovarăș Consilier Sovietic pentru Centrul Universitar Iași”³¹. La fel de periculos era „dușmanul din interior”, activistul neinformați și neinstruit corespunzător, care deforma mesajul în continuă transformare și nuanțare al partidului. Un document din 1953 atrăgea atenția că textele unor lozinci afișate în sălile de curs „nu sunt luate din chemările Partidului sau citate din clasici, ci sunt creații proprii, care denaturează textele clasicilor. De exemplu, în sala P2 a Universității, unde se dădea examen la Marxism-Leninism se afla următoarea lozincă: <<Fiți disciplinați, vigilenți și devotați pentru cauza lui Lenin și Stalin>>”³². Erori erau constatate și în formularea problemelor pentru examene: „în conținutul unui bilet se găsește concentrată întreaga materie. De exemplu, la Institutul Politehnic și la Agronomie, unde pe biletul de examen la Economie Politică se găseau următoarele probleme: <<Producția de mărfuri în capitalism și socialism, cu deosebirile dintre ele>>, <<Producția și formele sale în socialism și capitalism și căile de industrializare în socialism și capitalism>>”³³. În alte cazuri, subiectele nu beneficiaseră de o „adâncă analiză politică”³⁴, nu aveau „formulări juste” sau utilizau idei „obiectiviste”, „echivoce” și „succinte”, ca în cazul examenelor de la Universitate ale profesorilor Lăudat³⁵, Popovici, Tudor, Ciurea³⁶ și Țațomir³⁷ „ale căror probleme erau lipsite de legătura cu viața practică, cu necesitățile de dezvoltare a societății în general”³⁸. Efectul acestor derapaje se reflecta, în perspectiva Comitetului Regional, în rezultatele studenților, în cunoștințele lor reduse despre „legile economice ale societății”.

Implicarea și controlul partidului erau sau tindeau să fie totale, iar Secția de Știință și Cultură valida atât conținutul actului didactic, cât și formele exterioare, reprezentările și ritualurile care particularizau și

³¹ PMRSC, dosar 15/1953, f. 77-78 (Notă informativă privind desfășurarea examenelor de sfârșit de an și a examenului de Stat, 30 iunie 1953).

³² PMRSC, dosar 15/1953, f. 33 (Nota informativă privind desfășurarea examenelor în perioada 5-14 iunie 1953).

³³ PMRSC, dosar 15/1953, f. 33.

³⁴ Documentul invocă două subiecte care, la nivelul lunii iunie 1953, deviau de la linia oficială a partidului: „Rolul special al intelectualității în construirea socialismului” și un altul privind „banda lui Tito”.

³⁵ Ioan Lăudat a fost, în 1953, lector la Facultatea de Filologie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, predând „Literatura română”.

³⁶ Stelian Ciurea a fost, în 1953, lector la Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, unde predă „Bazele satului și dreptului sovietic”, „Constituția RPR”.

³⁷ Nicolae Țațomir a fost, în perioada de referință, conferențiar în cadrul Facultății de Științe Juridice, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, predând „Drept Internațional Public”, „Dreptul de Stat al RPR” etc.

³⁸ PMRSC, dosar 15/1953, f. 33 (Nota informativă privind desfășurarea examenelor în perioada 5-14 iunie 1953).

glorificau Regimul. Celebrarea „omului nou”, a muncii și performanțelor sale pentru „construcția socialistă”, imaginea unui prezent prosper datorat PMR trebuiau reflectate și cu ocazia examenelor, asumate ca sărbători ale calendarului comunist, trăite solemn, pe măsura funcției lor multiple. Nota informativă din iunie 1953 atrăgea atenția că: „Forma exterioară a examenelor nu prea exprimă sărbătoare, deoarece sălile sunt murdare, studenții intră, ies făcând zgomot și deranjând examinarea, iar interiorul sălii nu arată că acolo se țin examene, deoarece nu inspiră nimic nou”. În plus, „camerele repartizate la științe sociale sunt mici și nepotrivite pentru importanța acestui examen. Sunt lipsite de cadrul sărbătoresc, nu sunt flori, pânze roșii care să exprime voieșie, dragoste, elan în muncă. Aceste lucruri ne arată că organizația de bază s-a preocupat prea puțin de aspectul politic al examenului”³⁹.

În pofida preocupării constante a partidului pentru atragerea intelectualilor, Secția de Știință și Cultură constata, în 1956, că numărul candidaților de partid din rândul cadrelor didactice universitare era mic, fenomenul fiind cu atât mai îngrijorător, cu cât ponderea conferențiarilor și profesorilor era aproape nesemnificativă. Din cei 11 candidați confirmați de organizația de bază a Universității, doar unul era conferențiar, ceilalți fiind studenți, asistenți și personal administrativ. Cauza fenomenului era pusă de partid pe seama mentalității celor mai în vârstă, a persistenței unor „concepții înapoiate, care îi determină să se consacre mai mult muncii profesionale, ferindu-se de activități suplimentare pe care le presupune calitatea de membru de partid”⁴⁰.

Unul dintre rapoartele prezentate Comitetului Regional și intitulat sugestiv „Munca de partid în rândul intelectualilor” demonstrează preocuparea deosebită pentru atragerea și controlul „cadrelor vechi” formate înainte de 23 august 1944. Documentul observă că unii dintre profesori erau membri de partid, că își desfășurau activitatea în condiții bune și că scriau mai mult și mai bine decât în perioada anterioară⁴¹. Nu toți procedau însă la fel, iar atitudinile individualiste trebuiau combătute. „Educația marxistă a intelectualilor, susținea un alt referat prezentat Comitetului Regional, este o sarcină permanentă a organizațiilor de partid. Acestea trebuie să desfășoare munca ideologică de înalt nivel, pentru a scoate din conștiința oamenilor tot ce a lăsat rău trecutul, pentru a evita orice infiltrare a ideologiei dușmane și pentru a dezvolta ideile patriotismului socialist”⁴². Obiectivele Secției de

³⁹ PMRSC, dosar 15/1953, f. 33.

⁴⁰ PMRSC, dosar 145/1956, f. 130 (Munca de partid în rândul intelectualilor, 1956).

⁴¹ PMRSC, dosar 145/1956, f. 130.

⁴² PMRSC, dosar 145/1956, f. 99 (Referat despre învățământul de partid în rândul intelectualilor, 29 noiembrie 1956).

Știință și Cultură urmau a fi realizate prin „educare” în cercurile de Materialism Dialectic, Economie Politică, Bazele Marxism-Leninismului și în cadrul Universității Serale de pe lângă Comitetul Regional de Partid.

În 1956, în cadrul UAIC erau 219 cadre didactice care urmau învățământul de partid, dintr-un total de 320, cu 109 mai multe decât în 1955 și tot la Universitate mai funcționau un cerc de Istoria PMR și unul de Filosofie. La Institutul Politehnic exista un cerc de Istoria partidului, un cerc de Studii ale problemelor de bază ale marxism-leninismului, unul de Filosofie marxist-leninistă și unul de Economie Politică, 153 de cadre didactice urmând învățământul de partid, din cele 276⁴³. În același an, la Institutul Agronomic, 58 de profesori, din totalul de 136 urmau cursuri ideologice, iar la Institutul de Medicină 74 de cadre didactice erau înscrise la cursurile serale de partid și la cel de Istoria PMR⁴⁴.

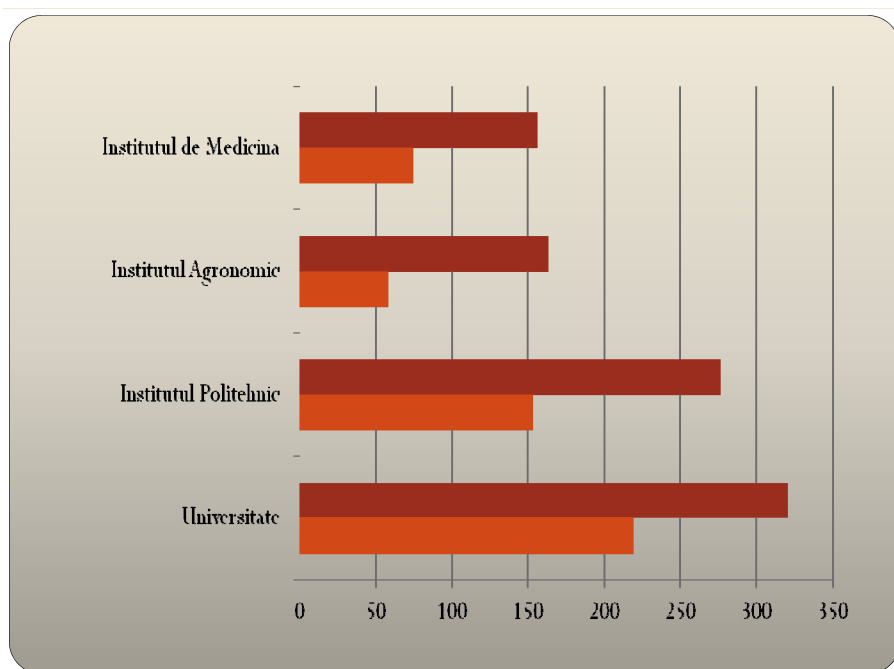

Fig. 1 Situația cadrelor didactice care urmau învățământul de partid în 1956⁴⁵.

⁴³ PMRSC, dosar 145/1956, f. 101, 102.

⁴⁴ PMRSC, dosar 145/1956, f. 101, 102.

⁴⁵ Pentru fiecare instituție, raportul este între totalul cadrelor didactice și numărul celor înscriși la învățământul de partid.

Cei care nu frecventau niciuna din formele de învățământ ideologic organizate puteau studia individual, conform unui plan elaborat de Cabinetul de Partid. El conținea 12 lucrări care trebuiau citite și discutate de cei 200 de profesori în timpul întâlnirilor cu șefii de grupe, ocazie cu care „se cunoștea fiecare ce lucrează și se rezolvau probleme neclare”⁴⁶. La nivelul anului 1956 existau șase astfel de grupe de discuții, conduse de Cristofor Simionescu, Marcel Blum, Ilie Grămadă⁴⁷, Viorica Botez⁴⁸, Isac Davidsohn⁴⁹, Alfred Jeanrenaud⁵⁰, Leo Bartfeld, Janeta Benditer⁵¹, N. Goldîmberg, Mayer Herșcovici⁵². Lucrările de bază oferite ca suport științific și discutate individual erau: *Dialectica naturii* (Friedrich Engels), *Lenin despre literatură, Ideologia germană* (Karl Marx și Friedrich Engels), *L. Feuerbach și sfârșitul filosofiei clasice germane* (Friedrich Engels), *Anti Düring* (Friedrich Engels) și *Materialism și empiro-criticism* (V. I. Lenin).

În pofida controlului exercitat de partid, rămăneau încă mulți profesori în afara acestor programe de pregătire. Rapoartele interne ale Comitetului Regional atrăgeau atenția asupra acestui fenomen, soluția găsită de Secția de Știință și Cultură fiind crearea unor cercuri de specialitate, care prin tematică să-și apropie acest segment important al intelectualității universitare.

⁴⁶ PMRSCC, dosar 145/1956, f. 104 (Referat despre învățământul de partid în rândul intelectualilor, 29 noiembrie 1956).

⁴⁷ Ilie Grămadă a fost conferențiar la Facultatea de Istorie și Filosofie, unde predă „Istoria Evului Mediu”, dar, în anul 1952-1953, a predat și „Materialismul Dialectic și Istoric”, la Facultatea de Științe Juridice. Din 1959 nu mai figurează printre cadrele didactice care predau discipline ideologice.

⁴⁸ Viorica Botez a fost lector la Facultatea de Istorie și Filosofie, predând „Marxism-Leninismul”.

⁴⁹ Isac Davidsohn a fost, la începutul anilor 50, conferențiar la Facultatea de Filologie, unde predă „Limba și Literatura Latină”, în 1952-1953, profesor de „Materialism Dialectic și Istoric”, la Facultatea de Filosofie, din 1954-1955, profesor la Facultatea de Istorie-Filologie, iar din 1957-1958, șeful Catedrei de Materialism Dialectic și Istoric.

⁵⁰ Alfred Jeanrenaud a fost mai întâi lector la Facultatea de Filologie, în anul universitar 1949-1950, apoi conferențiar, din 1952-1953, la Facultatea de Istorie, unde predă „Marxism-Leninismul”, din 1955-1956, a devenit șeful Catedrei Bazele Marxism-Leninismului, iar din 1956-1957, șeful Catedrei de Istorie a Mișcării Muncitorești, din cadrul Facultății de Istorie-Filologie. Din 1959 nu mai figurează printre cadrele didactice care predau discipline ideologice.

⁵¹ Janeta Benditer a fost, la începutul anilor 50, asistent la Facultatea de Istorie-Geografie, unde predă „Istoria Evului Mediu”, apoi conferențiar la Facultatea de Științe Juridice, din 1952-1953, predând „Bazele Marxism-Leninismului”, iar din 1954-1955, conferențiar la Facultatea de Istorie-Filologie, specializarea Istoria României. Din 1959 nu mai figurează printre cadrele didactice care predau discipline ideologice.

⁵² Mayer Herșcovici a fost angajat lector la Facultatea de Filologie-Istorie, în 1957-1958 și predă „Socialism Științific”.

Controlul strict al organelor de partid și în special al Secției de Știință și Cultură pentru respectarea direcțiilor Comitetului Central, atenta monitorizare a „derapajelor”, a „infiltrațiilor ideologice burgheze”⁵³ și frica indusă cadrelor didactice în urma epurărilor au făcut ca la sfârșitul anilor '50, 139 de profesori să urmeze cursurile Universității serale și restul de 843 să studieze „Economia Politică”, „Materialismul Dialectic și Istoric” și „Bazele Filosofice ale Științelor”⁵⁴. Cercetarea manierei în care se desfășurau aceste lecții, mesajele transmise și gradul de receptivitate în rândul cadrelor didactice pot constitui direcții pentru studii aparte. Dincolo de aceste aspecte, au rămas cifrele seci prinse în documentele de partid, al căror mesaj esențial era înrolarea tuturor profesorilor în învățământul ideologic și, deci, controlul și afilierea lor totală.

O problemă la fel de importantă în perspectiva Comitetului Regional a fost compoziția socială a cadrelor didactice din centrul universitar Iași. Un raport din 1958 constata semieșecul organizației de partid în recrutarea „elementelor sănătoase”, în „creșterea, selecționarea și promovarea cadrelor”⁵⁵, răspunderea purtând-o conducerile instituțiilor de învățământ superior, care nu s-au preocupat suficient să angajeze fii de muncitori și țărani. Existența unui număr însemnat de cadre necorespunzătoare socio-politic (fii de chiaburi, comercianți, preoți etc.), cele mai multe fiind dintre cele tinere, a fost constatată cu îngrijorare de Secția de Știință și Cultură. Din totalul de 1002 de cadre didactice din centrul universitar Iași, 229 erau membri și candidați de partid, 141 erau UTMiști, 58 excluși din partid și 574 neafiliați politic.

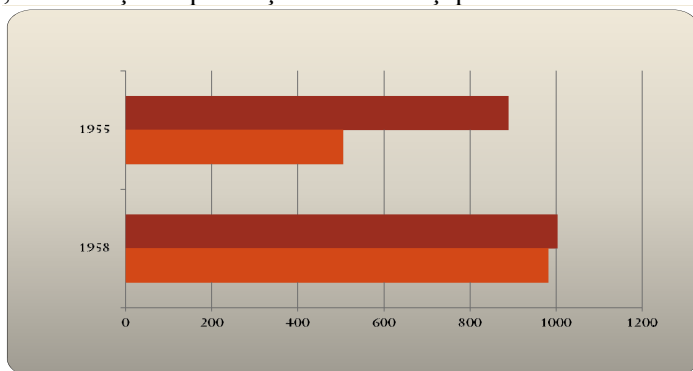

Fig. 2 Situația cadrelor didactice care urmau învățământul de partid⁵⁶.

⁵³ PMRSSC, dosar 6/1958, f. 32 (Secția de Știință și Cultură. Informare, 26 octombrie 1958).

⁵⁴ PMRSSC, dosar 6/1958, f. 39.

⁵⁵ PMRSSC, dosar 6/1958, f. 33.

⁵⁶ Raportul este între totalul cadrelor didactice și numărul celor înscriși la învățământul de partid, pentru anii 1955 și 1958.

Conform structurii sociale: 45.6% erau fii de funcționari, 15.3% fii de țărani cu gospodărie mijlocie, 11.7% fii de muncitori, 6% fii de preoți, 5.5% fii de comercianți, 3.3% fii de liber profesioniști, 3.2% fii de țărani cu gospodărie mică, 3.1% fii de chiaburi, 2.8% fii de meseriași, 1.1% fii de moșieri și 1% fii de colectivști și întovărășiți⁵⁷.

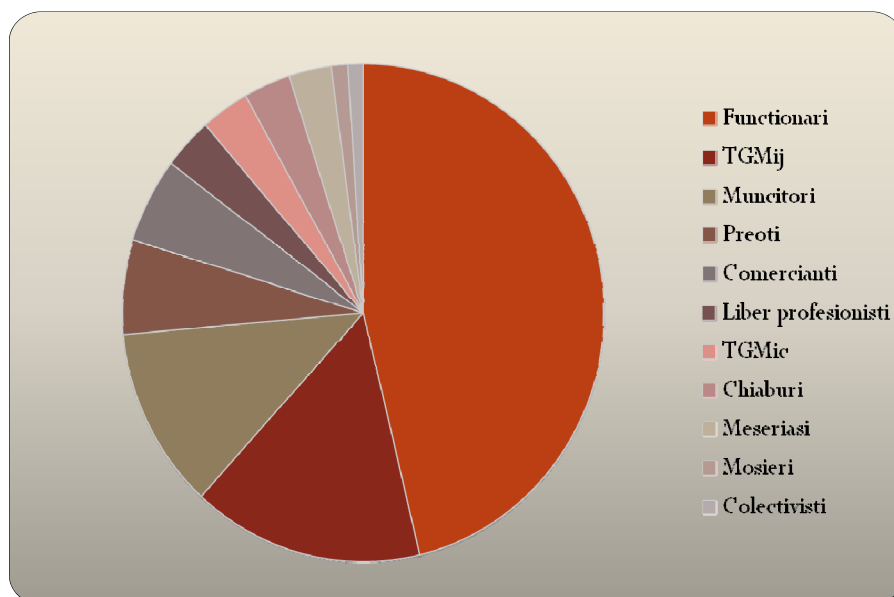

Fig. 3 Structura socială în 1958.

Pentru a corecta acest tablou rezultat dintr-o dinamică socio-economică mai profundă, de care partidul nu dorea să țină seama, au fost luate măsuri la nivelul fiecărei instituții de învățământ superior pentru înlocuirea a 143 de cadre didactice necorespunzătoare – „foști legionari”, „sioniști”, „fii de exploatare”. În octombrie 1958, au fost eliminate de la catedră 53 de cadre didactice, restul urmând să fie înlocuite treptat prin scoaterea la concurs a posturilor ocupate și prin pensionare⁵⁸. Pe locurile rămase vacante au fost încadrate „elemente corespunzătoare” din punct de vedere politic, social și profesional, fapt care demonstrează importanța deosebită pe care o avea pentru partid atât pregătirea științifică și formația,

⁵⁷ PMRSC, dosar 6/1958, f. 34 (Secția de Știință și Cultură. Informare, 26 octombrie 1958).

⁵⁸ PMRSC, dosar 6/1958, f. 34.

cât mai ales apartenența la o categorie validată, la noul prototip de muncitor-intelectual.

Partidul nu putea, în aceste condiții, să nu pretindă mai mult de la catedrele de științe sociale, fiul său care difuza linia partidului și care trebuia să transmită corect mesajele și ideile venite din partea conducerii politice. Activitatea acestor catedre era atent monitorizată de Secția de Știință și Cultură, care se implica nu doar în verificarea acurateții ideologice, ci și în recrutarea și evaluarea cadrelor didactice. În 1956, analiza făcută de Victor Neculce releva că la Universitate și la Institutul de Medicină, din cele 17 cadre didactice ale Catedrei de Marxism-Leninism, trei aveau origine muncitorească, unul era fiu de țăran cu gospodărie mică, unul fiu de țăran întovărașit, șase erau fii de țărani cu gospodărie mijlocie și șase erau fii de funcționari, situație cu totul nesatisfăcătoare⁵⁹. În privința compoziției politice, din cei 17, cinci erau membri PMR, unul era candidat PMR, șapte erau UTMiști și patru sindicaliști, iar din perspectiva pregătirii profesionale, Neculce aprecia că unii profesori precum Mihai Sărmășanu⁶⁰, Silvia Cernichievici⁶¹, Rozica Popîrda⁶², Ionel Hagiu⁶³ și Gh. Pleșca⁶⁴ aveau cunoștințe solide, alții, precum Corneliu Zolineac⁶⁵, Natalia Bălineanu⁶⁶ și Constantin⁶⁷ erau în formare, ultimul „întâmpinând multe dificultăți”⁶⁸.

⁵⁹ PMRSC, dosar 145/1956, f. 27 (Aprecieri asupra activității catedrelor de științe sociale din cadrul Universităților din Iași, 1956).

⁶⁰ Mihai Sărmășanu a fost angajat lector în anul 1954-1955, la Facultatea de Istorie-Filologie, unde predă „Marxism-Leninismul”. Din 1956-1957 a predat „Istoria Mișcării Muncitorești”, iar din 1957-1958 „Materialism Dialectic și Istoric”.

⁶¹ Silvia Cernichievici a fost angajată lector în 1954-1955, la Facultatea de Istorie-Filologie, unde predă „Marxism-Leninismul”. Din 1956-1957 a predat „Materialism Dialectic și Istoric”. Din 1959 nu mai figurează printre cadrele didactice care predau discipline ideologice.

⁶² Rozica Popîrda a fost angajată lector în 1954-1955, la Facultatea de Istorie-Filologie, unde a predat „Marxism-Leninismul”. Din 1956-1957 a predat „Istoria Mișcării Muncitorești”, iar din 1957-1958 „Socialismul Științific”. Din 1959 nu mai figurează printre cadrele didactice care predau discipline ideologice.

⁶³ Ionel Hagiu a fost angajat lector în 1957-1958, la Facultatea de Filologie-Istorie, unde predă „Socialism Științific”.

⁶⁴ Gh. Pleșca a fost angajat lector în anul 1955-1956, la Facultatea de Istorie-Filologie, unde predă „Marxism-Leninismul”. Din 1956-1957 a predat „Istoria mișcării muncitorești”. Din 1959 nu mai figurează printre cadrele didactice care predau discipline ideologice.

⁶⁵ Corneliu Zolineac a fost angajat lector în 1954-1955, la Facultatea de Istorie-Filologie, unde predă „Marxism-Leninismul”. Din 1957-1958 a predat „Socialism Științific”. Din 1959 nu mai figurează printre cadrele didactice care predau discipline ideologice.

⁶⁶ Natalia Bălineanu a fost angajată asistent, în 1954-1955, la Facultatea de Istorie-Filologie unde predă „Materialism Dialectic și Istoric”.

⁶⁷ Documentul nu precizează numele complet al profesorului.

⁶⁸ PMRSC, dosar 145/1956, f. 27 (Aprecieri asupra activității catedrelor de științe sociale din cadrul Universităților din Iași, 1956).

Colectivul de Materialism Dialectic se prezenta mai bine din acest punct de vedere, cei evidențiați fiind profesorii Isac Davidsohn, asistentul Mihai Bodinger – absolvent al Facultății de filosofie în URSS și lectorul C. Oancea – absolvent al Școlii de lectori București⁶⁹. Nivelul pregătirii profesionale asigura, în perspectiva partidului, predarea optimă a Marxism-Leninismului, fiind o garanție împotriva „denaturărilor și abaterilor de la învățătura clasicilor”. Tineretea cadrelor și slaba lor implicare în viața de partid făceau însă ca lecțiile să nu fie „pătrunse în măsura cuvenită de spirit partinic”⁷⁰.

În cazul Catedrei de Economie Politică de la Universitate și Medicină, din cele 18 cadre didactice, cinci aveau origine muncitorească, patru funcționărească, două mic-burgheză, trei erau fii de țărani cu gospodărie mică și patru fii de țărani cu gospodărie mijlocie. Dintre ei, șapte erau membri și candidați de partid, iar 11 UTM-iști, un candidat, Vasile Turliuc⁷¹, fiind infirmat de Biroul Comitetului Orășenesc PMR Iași deoarece avea „rude dușmănoase pe care nu le-a menționat decât în completarea autobiografiei cerute de partid, dovedind astfel nesinceritate”⁷². O parte a cadrelor didactice aveau, în opinia lui Neculce pregătirea necesară: din cei șase lectori, patru erau înscriși la aspirantură: Iancu Iosefsohn, Vasile Cozma⁷³, Renée Merling⁷⁴ și I. Adumitricesei „susținând lecții de nivel corespunzător”. Asistenții erau, la rândul lor, împărțiți în trei categorii: prima, a celor bine pregătiți, era formată din Vasile Turliuc, Georgeta Macarie⁷⁵ și Mihai Aghiorghicesei⁷⁶, a doua, a celor cu pregătire mijlocie, era compusă din Valeria Cismaș⁷⁷, Mayer Herșcovici, Nicu Simion⁷⁸,

⁶⁹ PMRSC, dosar 145/1956, f. 27.

⁷⁰ PMRSC, dosar 145/1956, f. 27.

⁷¹ Vasile Turliuc a fost angajat asistent în 1955-1956, la Facultatea de Istorie-Filologie unde predă „Economia Politică”. Din 1956-1957 a fost avansat lector. Din 1959 nu mai figurează printre cadrele didactice care predau discipline ideologice.

⁷² PMRSC, dosar 145/1956, f. 28 (Aprecieri asupra activității catedrelor de științe sociale din cadrul Universităților din Iași, 1956).

⁷³ Vasile Cozma apare în evidențele Universității din 1955-1956, pe postul de conferențiar, la Facultatea de Istorie-Filologie, unde predă „Economie Politică”.

⁷⁴ Renée Merling a fost, la începutul anilor 50, asistentă a Facultății de Filosofie, predând „Economie Politică”, în 1952-1953 fiind avansată lector, la Facultatea de Istorie. Din 1959 nu mai figurează printre cadrele didactice care predau discipline ideologice.

⁷⁵ Georgeta Macarie a fost angajată asistent, în 1955-1956, la Facultatea de Istorie-Filologie, unde predă „Economia Politică”. Din 1959 nu mai figurează printre cadrele didactice care predau discipline ideologice.

⁷⁶ Mihai Aghiorghicesei a fost angajat asistent în 1955-1956, la Facultatea de Istorie-Filologie, unde predă „Economie Politică”. Din 1956-1957 a fost avansat lector. Din 1959 nu mai figurează printre cadrele didactice care predau discipline ideologice.

⁷⁷ Valeria Cismaș a fost angajată asistent, în 1954-1955, la Facultatea de Istorie-Filologie, unde predă „Economie Politică”.

Petrică Georgescu, iar în cea de-a treia, a celor cu pregătire mediocră, intrau Darie Tudose⁷⁹ – „tânăr conștiincios, cu multă bunăvoință, dar fără prea multe posibilități” și Silvia Petrea⁸⁰ – „comodă și fără pasiune pentru munca de catedră”⁸¹.

Situații asemănătoare au fost surprinse de analizele Secției de Știință și Cultură și în cazul Catedrei de Economie Politică de la Institutul Politehnic și la Institutul Agronomic. Din cele 14 cadre didactice, un conferențiar, patru lectori, opt asistenți și un șef de cabinet, doi erau fii de muncitori, doi fii de țărani săraci, doi fii de țărani mijlocași, șase fii de funcționari și doi de comercianți, compoziția socială fiind considerată astfel satisfăcătoare. Din punct de vedere al înregimentării politice, situația era următoarea: un cadru didactic era membru PMR, patru erau candidați, șapte UTM-iști și un sindicalist. Marile probleme constatate de Comitetul Regional țineau însă de pregătirea profesională. „Slaba preocupare pentru calificarea științifică” demonstrată de existența unui singur cadru didactic în programul de pregătire a examenului pentru minimul de candidat era dublată de lipsa unor teme și nuanțe esențiale pentru dinamica mesajului politic, pentru acuratețea informației și pentru o relație controlată între emițător și receptor. V. Neculce observa, de exemplu, slaba legătură a lecțiilor cu viața, tratarea superficială a problemei coexistenței pașnice, evidențind în mod negativ pe Mihai Turculeț și Mina Zoller, a căror participare la discuțiile din cadrul ședințelor de catedră erau mai mult formale⁸².

Nu au scăpat de analize și critici nici profesorii de la Catedra de Marxism-Leninism a Institutului Politehnic și a Institutului Agronomic. Compoziția socială nesatisfăcătoare, dominată de cadre cu origini mic-burgheze și țărani mijlocași (din 19 cadre didactice cinci aveau origine muncitorească, doi erau țărani săraci, trei țărani mijlocași, trei mici comercianți și șase funcționari), dar și pregătirea științifică insuficientă au fost principalele capete de acuzare. Pentru rezolvarea situațiilor de criză identificate la nivelul învățământului superior ieșean, Secția de Știință și Cultură a propus îmbunătățirea compoziției cadrelor prin recrutarea câtorva

⁷⁸ Nicu Simion a fost angajat asistent, în 1956-1957, la Facultatea de Istorie-Filologie, unde predă „Economie Politică”. Din 1959 nu mai figurează printre cadrele didactice care predau discipline ideologice.

⁷⁹ Darie Tudose a fost angajat asistent, în 1955-1956, la Facultatea de Istorie-Filologie, unde predă „Economie Politică”. Din 1959 nu mai figurează printre cadrele didactice care predau discipline ideologice.

⁸⁰ Silvia Petrea a fost angajată asistentă, în 1955-1956, la Facultatea de Istorie-Filologie, unde predă „Economie Politică”. Din 1957-1958, trece preparator principal. Din 1959 nu mai figurează printre cadrele didactice care predau discipline ideologice.

⁸¹ PMRSC, dosar 145/1956, f. 30 (Aprecieri asupra activității catedrelor de științe sociale din cadrul Universităților din Iași, 1956).

⁸² PMRSC, dosar 145/1956, f. 31, 32.

absolvenți, fii de muncitori de la Facultatea de Istorie-Filologie și Facultatea de Științe Juridice pentru a fi încadrați în locul unor elemente necorespunzătoare profesional sau politic. Soluția propusă de Victor Neculce dovedea odată în plus importanța selectării și promovării personalului, fidelizarea lui și controlul mesajelor politice și ideologice, prin intermediul profesorilor de la Științe sociale.

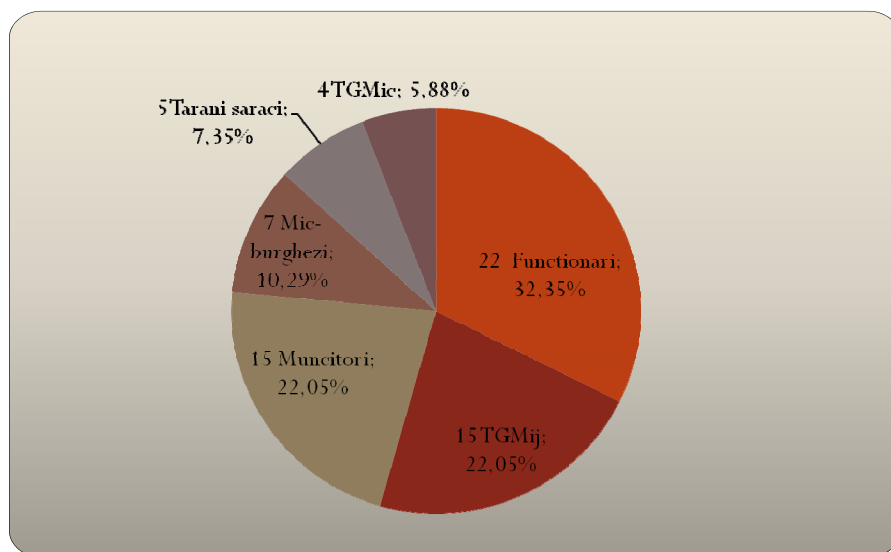

Fig. 4. Structura socială a Catedrelor de Marxism-Leninism și Economie Politică, în cadrul centrului universitar Iași (1956)

De altfel, obiectivele majore ale Comitetului Regional de partid, în perioada anilor '50 au fost circumscrise tocmai problemei gestionării cadrelor. Profesorii de Marxism-Leninism trebuiau selectați în așa fel încât să devină modele morale și profesionale, capabili să reflecte structura socială proiectată de partid, să fie înregimentați politic pentru a difuza mai eficient discursul și imaginea partidului, să fie cât mai bine pregătiți ideologic și informați despre orientările curente ale PMR pentru a transmite corect informațiile, pentru a „îndruma” cât mai aproape de litera vremurilor. Rapoartele interne, dincolo de nota autocritică formală, semnalează, însă, o realitate ușor diferită de acest aspirațional programatic. Persistența erorilor în sistem, „greșelile” în interpretarea liniei oficiale, inadecvarea discursului, implicarea redusă în forme superioare de perfecționare, precum aspirantura, demonstrează slaba pregătire profesională a cadrelor de la disciplinele ideologice. Noua armată de gulere albe ale partidului nu era încă pe deplin formată și nu se ridica la nivelul pretențiilor și misiunii pe care comandamentul politic îl presupunea. Promovat din rândul maselor, ca

expresie a filosofiei sociale de tip marxist și ca exponent al *homo novus*, profesorul de la Marxism-Leninism sau Economie Politică părea mai curând un propagandist de duzină, relativ slab pregătit, situat între două lumi, cea a activistului și cea a cadrului didactic, neapartenând, în definitiv, niciuneia dintre ele. El era replica academică a profesorului de carieră, în a cărei sferă tindea să intre, dar care îl stigmatiza și îl ținea încă la marginea corpului profesional. Doar câțiva aveau la bază specialități care le-au permis, în funcție de conjunctură, să migreze în interiorul instituției și să se reprofileze, atunci când vântul schimbării sau aspirațiile proprii îi constrâneau. Este cazul Janetei Benditer sau al lui Ilie Grămadă, pe care îi regăsim, la sfârșitul perioadei de referință, în postura de titulari ai cursurilor de „Istoria României” sau „Istoria Evului Mediu”. Multe cadre de la Marxism-Leninism, Economie Politică sau Materialism Dialectic au avut, însă, doar pregătirea ideologică, fiind ușor de înlocuit dacă nu performau în domeniu. Și din această cauză, o parte însemnată a numelor regăsite în registrele Universității, pe parcursul anilor '50, au fost prezențe meteorice. Alții, care au înțeles repede că existența lor profesională este strâns legată de voința partidului și deci de felul în care își îndeplinesc misiunea, au avansat ușor în ierarhia universitară. Este cazul lui Isac Davidsohn, pe care începutul anilor '50 l-a găsit în postura de conferențiar la Facultatea de Filologie, iar în 1957 era deja șeful Catedrei de Materialism Dialectic și Istoric sau al lui Alfred Jeanrenaud, lector la Facultatea de Filologie în anul universitar 1949-1950, apoi conferențiar, din 1952-1953, la Facultatea de Istorie, șeful Catedrei Bazele Marxism-Leninismului din 1955-1956, iar din 1956-1957, șeful Catedrei de Istorie a Mișcării Muncitorești. Din rândul lor, partidul își recruta activiștii și prin ei își asigura imixtiunea în viața universitară. Dubla poziție a lui Victor Neculce, cadru didactic la Universitate și șef al Secției de Știință și Cultură a PMR Iași, este elocventă în acest caz.

O atenție la fel de mare era acordată cadrelor didactice în ansamblu, a căror dublă funcție de receptori și emițători ai mesajelor ideologizate îi transforma într-un angrenaj important al politicii de partid. Înrolarea lor în rândul PMR, ameliorarea compoziției sociale, convertirea „vechilor elemente burgheze”, controlul discursului și al producției științifice erau, în aceste condiții, obiective fundamentale. Profesorii trebuiau să participe la formele de învățământ ideologic pentru a-și însuși corect noua perspectivă marxist-leninistă, dar aveau responsabilități la fel de mari față de studenți, pe care îi formau nu doar ca specialiști, ci și ca cetățeni ai României comuniste. Comparând situațiile de la cele patru instituții, ponderea cea mai mare a cadrelor didactice angrenate în învățământul de partid o deținea Universitatea, poziție de top ocupată și sub raportul numărului de profesori la catedrele de Marxism-Leninism, Economie Politică sau Materialism Dialectic. Acest clasament reflecta importanța și rolul jucat de Universitate

în anii '50, în diseminarea mesajului propagandistic și în controlul social și științific. Utilizat aproape obsesiv în lucrarea de față, dar și în documentele epocii, termenul de „control” pare să fi fost, peste toate, dominantă perioadei și redă, în opinia noastră, esența relației dintre partid, reprezentat de Comitetul Regional Iași și mediul academic.

*Contrôle et répression. La construction
de la nouvelle «élite» universitaire dans les années '50*

(Résumé)

Mots clé : l'éducation, le contrôle, la politique, la manipulation

Pendant la période des années '50, les objectifs majeurs du Comité Régional Iași du PMR (*Parti des Travailleurs Roumains*) ont été circonscrits au problème de l'administration des ressources humaines. Le contrôle politique, idéologique et scientifique des enseignants a été exercé par la création, au niveau des institutions d'enseignement supérieur, des organisations de base qui avaient la mission d'enrégimenter les professeurs; par l'intermédiaire des cours de soir des Universités du parti et des chaires qui donnaient des cours idéologiques, on devait adapter la perspective scientifique aux nouveaux commandements et former des cadres qui allaient appliquer la politique du parti dans divers domaines d'activité.

Les professeurs de Marxisme-Léninisme devaient être sélectionnés de telle manière qu'ils deviennent des modèles moraux et professionnels, ils devaient refléter la structure sociale projetée par le parti, être enrégimentés du point de vue politique pour „exporter” plus efficacement le discours et l'image du parti, ils devaient aussi être très bien préparés du point de vue idéologique et informés sur les orientations courantes du PMR pour transmettre correctement les informations et pour „guider” les masses d'une manière plus branchée aux idées de l'époque. Toutefois, les rapports rédigés à l'intérieur du Comité Régional, au-delà de la note autocritique formelle, mettent en évidence une réalité légèrement différente de ces aspirations programmatiques. La persistance des erreurs dans le système, les „fautes” d'interprétation de la ligne officielle, le manque d'adéquation du discours, l'implication réduite dans les formes supérieures de perfectionnement, tels les stages de recherche, prouvent la faible formation professionnelle des enseignants des disciplines idéologiques. La nouvelle „armée” des cols blancs du parti n'était pas encore complètement formée et ne s'élevait pas au niveau des prétentions et de la mission attendues par le commandement

politique. Issu des masses et promu comme une expression de la philosophie sociale de type marxiste et en tant que représentant de *homo novus*, le professeur de Marxisme-Léninisme ou d'Économie Politique semblait plutôt un propagandiste médiocre, assez mal préparé, situé entre deux mondes, celui du militant de parti et celui de l'enseignant, sans appartenir, en fait, à aucun. Il était la réplique académique du professeur de carrière, dans la sphère duquel il voulait entrer mais qui le stigmatisait et le tenait encore en marge du corps professoral. Il n'y a que peu d'enseignants de ce type qui ont réussi, grâce à leurs spécialités et à une conjoncture favorable, à migrer à l'intérieur de l'institution et à changer de spécialisation lorsque le vent du changement ou les propres aspirations les ont contraints. Mais beaucoup d'enseignants de Marxisme-Léninisme, Économie Politique ou Matérialisme Dialectique n'avaient qu'une formation idéologique, étant facilement remplaçables s'ils n'obtenaient pas de performances dans leur domaine d'activité. C'est à cause de cela qu'une grande partie des noms qui se retrouvent dans les registres de l'Université, au cours des années '50, ont été des présences météoriques. D'autres qui ont vite compris que leur existence professionnelle était étroitement liée à la volonté du parti et, donc, à la manière dont ils accomplissaient leur mission, ont facilement avancé dans l'hierarchie universitaire. C'est de leur rang que le parti recrutait ses militants et c'est par leur intermédiaire qu'il assurait son immixtion dans la vie universitaire. La double fonction de Victor Neculce, enseignant à l'Université et chef de la Section Science et Culture du PMR Iași est éloquent de ce point de vue.

Une attention tout aussi grande était prêtée aux enseignants dans leur ensemble, car leur double mission de récepteurs et émetteurs des messages idéologisés les transformait dans un engrenage important de la politique de parti. Leur enrôlement dans le PMR, l'amélioration de la composition sociale, la conversion des „anciens éléments bourgeois”, le contrôle du discours et de la production scientifique étaient, dans ces conditions, des objectifs fondamentaux. Les professeurs devaient participer aux formes d'enseignement idéologique pour s'approprier correctement la nouvelle perspective marxiste-léniniste, mais ils avaient des responsabilités tout aussi grandes envers les étudiants qu'ils formaient, non seulement en tant que spécialistes, mais également en tant que citoyens de la Roumanie communiste. En comparant les situations des quatre institutions universitaires de Iași, le plus grand nombre d'enseignants impliqués dans l'enseignement de parti était détenu par l'Université („Al. I. Cuza”), position de top occupée aussi par rapport au nombre de professeurs des chaires de Marxisme-Léninisme, Économie Politique ou Matérialisme Dialectique. Ce classement reflétait l'importance et le rôle joué par l'Université pendant les années '50 dans la dissémination du message de

propagande et dans le contrôle social et scientifique des apprenants. Utilisé presque obsessionnellement dans l'ouvrage présent, mais aussi dans les documents de l'époque, le terme de „contrôle” semble avoir été, au-dessus tout, la dominante de la période et rend, à notre avis, l'essence de la relation d'entre le parti, représenté par le Comité Régional Iași et le milieu académique.

